

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaje) o ústavní stížnosti stěžovatele **P. S.**, zastoupeného Mgr. Vítem Tokarským, advokátem, sídlem 28. října 1001/3, Praha 1 – Staré Město, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. prosince 2020 sp. zn. 61 Tmo 9/2020 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 23. listopadu 2020 sp. zn. 0 Ntm 15001/2020, za účasti **Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4**, jako účastníků řízení, a **Městského státního zastupitelství v Praze a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4**, jako vedlejších účastníků řízení, spojené s návrhem na přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 23. prosince 2020 sp. zn. 61 Tmo 9/2020 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 23. listopadu 2020 sp. zn. 0 Ntm 15001/2020 bylo porušeno stěžovatelovo právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. prosince 2020 sp. zn. 61 Tmo 9/2020 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 23. listopadu 2020 sp. zn. 0 Ntm 15001/2020 se ruší.

III. Návrh na náhradu nákladů řízení se zamítá.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 8 odst. 5, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). V ústavní stížnosti dále navrhl, aby Ústavní soud přiznal stěžovateli náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem.

2. Z vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 0 Ntm 15001/2020 se podává, že v záhlaví uvedeném usnesením obvodní soud vzal stěžovatele (jako mladistvého obviněného) do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. b) a c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“). Stěžovatel je trestně stíhán pro podezření ze spáchání zvlášť závažného provinění loupeže podle § 173 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“), a zvlášť závažného provinění těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku v jednočinném souběhu s proviněním výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku. Uvedených provinění se podle usnesení o zahájení trestního stíhání dopustil, stručně řečeno, tak, že v přesně nezjištěné době (nejspíše dne 29. 10. 2020) pomocí fyzického násilí a hrozbou užití nože odebral poškozenému ledvinku a zimní bundu a dále dne 20. 11. 2020 po předchozí domluvě s dalším obviněným ve snaze vyřešit spor o dívku na veřejnosti poškozeného brutálně fyzicky napadl (kopáním do hlavy a obličeje), přičemž jen shodou okolností nedošlo k závažnému poranění lebky a mozku.

3. Obvodní soud dospěl na základě spisového materiálu a vyslechnutí stěžovatele k závěru, že v dané věci jsou dány důvody pro vzetí stěžovatele do vazby. Trestní stíhání je podle soudu vedeno důvodně, neboť v dané fázi je podloženo dostatečnými důkazy. Tzv. koluzní vazba je podle soudu odůvodněná povahou stěžovatelova jednání (i v dalších trestních řízeních) a jeho snahou ovlivňovat ostatní a nutit je do určitých úkonů. Spolu s jeho agresivními sklony je podle soudu dána obava, že by mohl ovlivňovat nejen poškozeného, ale i ostatní osoby. U stěžovatele je pak rovněž dán důvod pro tzv. předstížnou vazbu, neboť ani předchozí trestní řízení nikterak nezměnila jeho chování. Vzhledem k brutalitě útoku bude třeba znalecky zkoumat nebezpečí stěžovatele pro jeho okolí. Uvedené jednání přesahuje akceptovatelnou míru nezodpovědnosti a bezstarostnosti, typickou pro mladistvé. Zároveň jej nemůže omluvit ani nedávná tragická ztráta blízké osoby. Vazbu tak soud považuje za jediné možné řešení, jak dále nerušeně pokračovat v trestním stíhání.

4. Proti usnesení obvodního soudu podal stěžovatel stížnost, kterou Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) zamítl napadeným usnesením. Ovlivňování ostatních osob je zesíleno tím, že jsou všichni mladiství, což zvyšuje jejich ovlivnitelnost a nižší morální a stresovou odolnost vůči (násilnému) jednání obviněného. Žádný ze svědků nebyl doposud vyslechnut procesně použitelným způsobem. K tomu městský soud dodal, že proti stěžovateli byla v roce 2019 vedena dvě trestní řízení (mimo jiné) pro zvlášť závažné provinění vydírání podle § 175 odst. 1 a odst. 2 písm. e) trestního zákoníku, jichž se měl dopustit na svědkovi. Tato řízení nejsou ještě pravomocně skončena, přesto k nim však lze přihlídnout.

5. K důvodům tzv. předstížné vazby městský soud dodal, že podle policejních lustrací byly proti stěžovateli již jedenáctkrát zahájeny úkony trestního řízení, a to několikrát pro násilnou trestnou činnost. Z poznatků orgánů sociálně právní ochrany dětí vyplývá, že stěžovatel je velmi problematický, má násilné sklony a pravděpodobně užívá pervitin. Agresivní vzorce chování jsou stěžovateli velmi blízké. Nadto usnesením Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Středočeského kraje, Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru obecné kriminality ze dne 17. 12. 2020 č. j. KRPS-290648-28/TC-2020-010072 bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele pro podezření ze spáchání zvlášť závažného provinění vraždy podle § 140 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu

podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku v jednočinném souběhu s proviněním výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku, kterých se měl dopustit dne 20. 11. 2020. I díky tomu hraničí obava z opakování trestné činnosti s jistotou.

II.

Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel namítá, že podle § 37 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“), koná řízení ten soud, v jehož obvodu obviněný bydlí, a nemá-li stálé bydliště, soud, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje. Toto ustanovení platí pro celé trestní řízení, tedy i přípravnou fázi. Totéž vyplývá z usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Td 35/2012. I kdyby se však postupovalo podle § 26 odst. 1 trestního řádu, byl by i tak zákonným soudem Okresní soud Praha-východ (dále jen „okresní soud“), neboť podle pokynu obecné povahy Nejvyššího státního zastupitelství č. 7/2009 je místně příslušným státním zastupitelstvím to, v jehož obvodu mladistvý bydlí, což je Okresní státní zastupitelství Praha-východ (dále jen „okresní státní zastupitelství“), a nikoliv Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 4 (dále jen „obvodní státní zastupitelství“). Tuto skutečnost musí soudy zkoumat z úřední povinnosti. Příslušnost soudu v místě bydliště obviněného je zásadní pro správné vyhodnocení jeho poměrů (rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2016 sp. zn. 8 Td 66/2016 a ze dne 24. 1. 2018 sp. zn. 8 Td 4/2018). Toto pochybení nelze podle stěžovatele napravit vydáním zdánlivě formálně správného rozhodnutí.

7. Návrh na přiznání náhrady nákladů řízení odůvodňuje stěžovatel tím, že je (a v minulosti byl) bez vlastních příjmů a jeho rodina pobírá dávky v hmotné nouzi, kvůli čemuž mu byl přiznán i nárok na bezplatnou obhajobu.

8. V doplnění ústavní stížnosti, doručeném Ústavnímu soudu dne 14. 4. 2021, stěžovatel namítá, že v jeho věci nebylo včas rozhodnuto o dalším trvání vazby. Návrh státního zastupitelství na další ponechání stěžovatele ve vazbě nebyl soudu doručen, avšak stěžovatel nebyl z vazby propuštěn, jak příkazuje zákon. Lhůta pro pravidelný tříměsíční přezkum počíná běžet od okamžiku vyhlášení usnesení, jímž se rozhodovalo o stěžovatelově stížnosti. Tento závěr podle stěžovatele vyplývá i z usnesení ze dne 15. 11. 2011 sp. zn. I. ÚS 3245/11. Tříměsíční lhůta však nebyla dodržena ani při počítání od okamžiku doručení uvedeného usnesení stěžovatelovu obhájci. Z toho důvodu stěžovatel setrval na petitu podané ústavní stížnosti.

III.

Vyjádření ostatních účastníků a replika stěžovatele

9. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), zaslal ústavní stížnost k vyjádření ostatním účastníkům řízení.

10. Městský soud ve svém vyjádření uvedl, že k věci nehodlá nic doplňovat.

11. Městské státní zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) ve svém vyjádření uvedlo, že v dané věci nebylo nikterak činné (pouze zaevidovalo napadené usnesení městského soudu) a nemůže se tedy k věci vyjádřit. Zvláště se nemůže vyjádřit k naplnění podmínky subsidiarity ústavní stížnosti z hlediska toho, zda stěžovatel brojil proti nesprávné místní příslušnosti bezprostředně poté, co se o ní dozvěděl, jak vyplývá z nálezů ze dne 6. 6. 2002 sp. zn. III. ÚS 711/01 (N 66/26 SbNU 193) a ze dne 31. 1. 2017 sp. zn. II. ÚS 4051/16 (N 21/84 SbNU 257).

12. Obvodní státní zastupitelství v úvodu svého vyjádření popsalo průběh daného trestního řízení vedoucí k vydání napadeného rozhodnutí, za jehož správností nadále stojí. Dne 20. 11. 2020 (v cca 21.30 hodin) bylo obvodnímu státnímu zastupitelství oznámeno zadržení stěžovatele (a dalšího mladistvého), k němuž došlo ve 20.10 hodin. Otázkou bydliště stěžovatele řešilo státní zastupitelství od počátku. Zhruba 24 hodin probíhaly úkony prověřování podezření, že stěžovatel je jedním z útočníků (zachycených mimo jiné na kamerovém záznamu). Trestní stíhání pak bylo zahájeno dne 22. 11. 2020 v 13.30 hodin. Teprve v tomto okamžiku (v souladu s obsahem nálezu ze dne 31. 1. 2017 sp. zn. II. ÚS 4051/16 (N 21/84 SbNU 257) bylo možné zabývat se místní příslušností soudu (resp. státního zastupitelství). Přitom po celou dobu od zadržení nebylo zřejmé, že stěžovatel bydlí na adrese zjištěné z Centrální evidence obyvatel. Podle některých výpovědí se často nacházel v Praze, a to i v době zákazu vycházení. Vzhledem k předchozí kriminální činnosti přicházel v úvahu i pobyt ve výchovném ústavu, jež by měl vliv na otázku místní příslušnosti. Teprve dne 22. 11. 2020 potvrdila stěžovatelovo bydliště pracovnice orgánu sociálně právní ochrany dětí. Obvodní státní zastupitelství kontaktovalo v dopoledních hodinách dne 21. 11. 2020 z procesní opatrnosti okresní státní zastupitelství, které informovalo o vzniklé situaci. Vzhledem k rozpracovanosti věci a skutečnosti, že okresnímu státnímu zastupitelství nemohl být o víkendu zpřístupněn spis v databázi ETR, se obě státní zástupkyně shodly na tom, že obvodní státní zastupitelství podá případný návrh na vzetí do vazby a věc bude postoupena až poté (což dokládá úřední záznam). Uvedený postup byl řešením neobvyklé situace. Ve chvíli potvrzení podezření ze spáchání trestné činnosti stěžovatelem bylo státní zastupitelství postaveno před volbu riskovat „stíhnutí nestíhnutelného“ a v průběhu cca sedmi hodin věc postoupit, anebo učinit úkony, které nesnesly odkladu, aby nedošlo ke zmaření účelu trestního stíhání.

13. Z právního hlediska bylo obvodní státní zastupitelství oprávněno takto postupovat vzhledem ke znění § 26 trestního řádu a § 12 odst. 3 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli jednacího řádu státního zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „jednacím řád státního zastupitelství“), které na takovou situaci dopadá, který by byl v případě úspěšného postoupení ohrožen. Ústavní pořádek stěžovateli nezaručuje právo na zákonného státního zástupce. Přehlížet nelze ani to, že stěžovatel byl podle zjištěných skutečností vysoce nebezpečným pachatelem surového násilí, kterého od stíhaného jednání neodradilo ani patnáct trestních řízení. Konečně se s tímto postupem ztotožnilo i vyšší státní zastupitelství.

14. Závěrem obvodní státní zastupitelství upozornilo, že stěžovatel námitky, které jsou předmětem ústavní stížnosti, neuplatnil v předchozích fázích řízení, pročež se k nim soudy logicky nevyjádřily. Zároveň nevyužil institutu podnětu k dohledu vyšším státním zastupitelstvím. Lze mít tedy pochybnosti o přípustnosti podané ústavní stížnosti.

Z uvedených důvodů obvodní státní zastupitelství navrholo, aby Ústavní soud zamítl ústavní stížnost.

15. Soudce zpravodaj následně zaslal toto vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice.

16. Stěžovatel v zaslané replice uvedl, že tvrzení uvedená ve vyjádření obvodního státního zastupitelství jsou vzájemně rozporná, především však nepodstatná pro předmět řízení o ústavní stížnosti. Podle stěžovatele není podstatné, v jakém okamžiku došlo k formálnímu zahájení trestního stíhání. Relevantní je pouze okamžik, v němž se státní zastupitelství dozvědělo o okolnostech rozhodných pro určení místní příslušnosti. Samo státní zastupitelství přiznalo, že s okresním státním zastupitelstvím komunikovalo již v sobotu dopoledne (32 hodin před vypršením lhůty), zatímco trestní stíhání bylo zahájeno až v neděli odpoledne. Státní zastupitelství se nemůže dovolávat toho, že o bydlišti stěžovatele se dozvědělo až z rozhovoru s úřednicí orgánu sociálně právní ochrany dětí, neboť stěžovatel uvedl údaje o svém bydlišti již při zadržení. Kromě toho měly orgány činné v trestním řízení přístup do veřejných databází, z nichž příslušnost státního zastupitelství (potažmo soudu) jednoznačně vyplývala. O místní nepřislušnosti obvodního státního zastupitelství tak nemohly existovat žádné pochyby. Z úředního záznamu navíc vyplývá, že obě státní zastupitelství uzavřely „dohodu“, že věc nebude postoupena, bude-li po kompletaci spisu zbývat lhůta kratší než 4 hodiny. To však vyjádření státního zastupitelství zamlčelo. Toto vyjádření dokonce popisuje situaci značně odlišně. Reálně byla jediným důvodem nepostoupení obava, že by místně příslušné státní zastupitelství nestihlo (již připravený) návrh na vzetí do vazby včas odeslat, což je však podle stěžovatele *non sense*. Zároveň se stěžovatel neztotožňuje s tvrzením o rozsáhlém dokazování, neboť vyslechnuti byli dva podezřelí, poškozený a čtyři svědci. Dále stěžovatel namítá, že státní zastupitelství se mělo zabývat možností podat návrh místně příslušnému okresnímu soudu. Absenci takové úvahy považuje stěžovatel za alarmující. Deficit nedostatečného postupu tak mohlo státní zastupitelství napravit podáním návrhu na příslušný soud. Z pravidel o místní příslušnosti soudu přitom nelze činit žádné výjimky. V dané věci platí bezpodmínečná aplikace § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Závěrem stěžovatel uvedl, že vyčerpal všechny opravné prostředky, které měl k dispozici. Institut dohledu není podle stěžovatele v dané věci prostředkem k ochraně práv, jež byla porušena soudními rozhodnutími. K údajné opožděnosti uplatněné argumentace pak stěžovatel poukazuje na to, že chybného postupu si byly soudy vědomy již ze samotného návrhu na vzetí do vazby a bylo tedy jejich povinností se jím zabývat (stížnostní řízení je ovládáno revizním principem).

17. Konečně se stěžovatel ohrazuje proti postupu Krajského státního zastupitelství v Praze při přezkumu trvání vazby. Neztotožňuje se s jeho názorem, že by vazba mladistvého neměla být přezkoumána každé tři měsíce. Opačný výklad by vedl k tomu, že by mladistvému obviněnému náležela menší ochrana jeho práv než dospělému. Z uvedených důvodů tak stěžovatel setrval na původním petitu ústavní stížnosti.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je

k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

19. Ústavní soud dále posoudil obsah ústavní stížnosti, spisu obvodního soudu sp. zn. 0 Ntm 15001/2020 a vyjádření účastníků řízení, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Těžištěm stěžovatelových námitek je tvrzení o porušení práva na zákonného soudce, v podobě nezohlednění místní nepřislušnosti obvodního soudu, vyplývající přímo ze zákona [obdobně např. náleze ze dne 6. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 1920/17 (N 20/88 SbNU 279)], což je okolnost, která je důvodem pro prolomení zásady subsidiarity ústavní stížnosti v materiálním smyslu (srov. náleze ze dne 8. 4. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3418/18 – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Tento závěr je navíc posílen skutečností, že orgány činné v trestním řízení od počátku vazebního řízení věděly o problematičnosti jejich postupu z hlediska jejich místní příslušnosti (viz č. 1. 2 spisu obvodního soudu). Tuto skutečnost však ani jeden z rozhodujících soudů v napadených rozhodnutích nikterak nezminil a nezabýval se svou vlastní příslušností k vydání napadených rozhodnutí. V tom Ústavní soud spatřuje ústavní nedostatek jejich odůvodnění, neodpovídajícímu jejich povinnosti ochrany ústavních práv (čl. 4 Ústavy), konkrétně práva na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny). Takový nedostatek však k vyhovění ústavní stížnosti nepostačuje, neboť by kasace napadených rozhodnutí mohla vést toliko k doplnění odůvodnění rozhodnutí bez podstatných dopadů na výsledek řízení.

21. Ústavní soud proto přistoupil k posouzení toho, zda v dané věci rozhodovaly místně příslušné soudy.

V. a)

K místní příslušnosti soudů rozhodujících o vazbě ve věcech mladistvých obviněných

22. Podle čl. 38 odst. 1 Listiny nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Listina tím především zakazuje svévolné určování rozhodujícího soudce. Ústavní soud v řadě svých rozhodnutí [srov. např. náleze ze dne 17. 12. 1998 sp. zn. III. ÚS 200/98 (N 155/12 SbNU 423)] interpretoval obsah základního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny v širším kontextu, neboť jde o neopominutelnou podmínku řádného výkonu té části veřejné moci, která je soudům ústavně svěřena. Tento ústavní imperativ na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé pak představuje pro každého účastníka řízení významnou záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) [srov. náleze ze dne 27. 9. 2005 sp. zn. I. ÚS 93/99 (N 183/38 SbNU 463)]. Mezi nutné podmínky naplnění práva na zákonného soudce patří i správné určení místní příslušnosti soudu, jež nemůže být

ponechána na libovůli žádné osoby nebo orgánu a může být změněna jen v zákonem stanovených případech. Pro trestní řízení pak Ústavní soud v minulosti zdůraznil, že místní příslušnost soudu nemůže libovolně určovat státní zastupitelství, ale musí být určena podle objektivních a zákonem daných kritérií [srov. náleze ze dne 19. 4. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 4/14 (N 68/81 SbNU 181; 201/2016 Sb.)], zejména kritérií vyplývajících z § 18 trestního řádu. Tím vyjasnil do té doby vícekolejnou praxi orgánů činných v trestním řízení v případech dospělých obviněných.

23. U mladistvých obviněných nebylo však doposud určení místní příslušnosti soudu pro rozhodování o vazbě v judikatuře jednoznačně vyřešeno. Zákonná ustanovení nedávají v tomto směru jasná vodítka. Sám stěžovatel uvádí jako možné dva postupy aplikace relevantních právních předpisů.

24. Ústavní soud je toho názoru, že systematický výklad relevantních procesních předpisů vede k závěru, že pro určení místní příslušnosti soudu rozhodujícího o vazbě mladistvých je třeba postupovat podle § 26 trestního řádu, který uvádí, že „*k provádění úkonů v přípravném řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh*“. K totožnému závěru dospěla i odborná literatura, která již před vydáním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/14 považovala za nutné aplikovat obecnou úpravu (interpretovanou ústavně konformním způsobem) podle § 26 trestního řádu (viz ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Sv. I. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 344), neboť zákon o soudnictví ve věcech mládeže jako *lex specialis* tuto otázku neupravuje odlišně (srov. § 1 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže *a contrario*).

25. Podle § 26 trestního řádu je příslušnost soudu v této fázi trestního řízení odvozena od činnosti státního zastupitelství. Příslušnost státního zástupce je určena podzákonnými právními předpisy, konkrétně v § 12 odst. 1 jednacího řádu státního zastupitelství, který stanoví, že „*k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním je příslušný státní zástupce přidělený ke státnímu zastupitelství, které působí při soudu, jenž by byl příslušný konat ve věci po podání obžaloby řízení v prvním stupni, pokud tato vyhláška nestanoví jinak (...)*“. Místně příslušný státní zástupce je tedy v případech mladistvých určen podle bydliště obviněného v souladu s § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. To lze dovodit i z čl. 2 pokynu obecné povahy č. 7/2009, o trestním řízení ve věcech mládeže, vydaný nejvyšším státním zástupcem za účelem sjednocení postupu státních zastupitelství. Takový výklad je podle Ústavního soudu namístě, neboť podzákonná právní úprava určení příslušnosti státního zástupce sleduje kritéria rozhodná pro určení příslušnosti soudu, jenž bude rozhodovat ve věci samé (srov. náleze sp. zn. Pl. ÚS 4/14), nevytváří nejasnost z hlediska možného rozhodování krajských soudů v přípravném řízení, a nadto v praxi utvrzuje příslušnost okresního soudu blízko bydliště mladistvého, čímž chrání jeho zájmy.

26. Příslušnost soudu v přípravném řízení ve věci mladistvého nelze dovozovat bezprostředně z § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, který stanoví, že „*řízení koná soud pro mládež, v jehož obvodu mladistvý bydlí, a nemá-li stálé bydliště, soud, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje*“. Formulace § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže se více než znění § 26 trestního řádu blíží formulaci § 18 trestního řádu, podle nějž „*řízení koná soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán (...)*“ a jenž upravuje příslušnost soudu pro rozhodnutí ve věci samé. Dále třeba vyjít z toho, že § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže na rozdíl od § 26 trestního řádu nerozlišuje (stejně jako § 18 trestního řádu) příslušnost mezi okresními a krajskými soudy, což by vedlo

u mladistvých obviněných například k tomu, že by o vazbě nebo nařízení domovních prohlídek v přípravném řízení ve věci mladistvých musely rozhodovat v prvním stupni i krajské soudy, které však o takové agendě v jiných typech trestních řízení nerozhodují. Takové podstatné kompetenční vybočení či odchýlení ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže nevyplývá (viz k tomu jeho § 1 odst. 3) a podle Ústavního soudu by jej zákonodárce musel v zákoně výslovně zakotvit, a to se všemi důsledky, tak jako je tomu v obecné úpravě trestního řízení. To však neznamená, že by při určování místní příslušnosti soudu byl § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže bez významu. Podobně jako § 18 trestního řádu stanovuje základní kritérium, kterým se orgány činné v trestním řízení musí řídit při určení příslušnosti konkrétního soudu v situacích plurality potenciálně příslušných soudů (např. v případě výkonu dozoru krajským nebo vrchním státním zastupitelstvím), přesně ve smyslu nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/14.

27. Za soud obecně příslušný k rozhodování v přípravném řízení ve věci mladistvého je třeba podle Ústavního soudu považovat na základě § 26 trestního řádu toliko ten, v jehož obvodu obviněný bydlí, případně tam pracuje nebo se zdržuje (s přihlédnutím k východiskům v § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Vzhledem k účelu a smyslu § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže však nemusí takové místo odpovídat místu pobytu podle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, neboť na jeho základě nelze vždy zjistit potřebné skutečnosti o osobě mladistvého.

28. V posuzované věci rozhodoval Obvodní soud pro Prahu 4, ačkoliv stěžovatel bydlí v obvodu Okresního soudu Praha-východ. Na tuto skutečnost (nepřímo) upozornilo ve svém návrhu na vzetí do vazby obvodní státní zastupitelství, v němž uvedlo, že si je vědomo, že příslušným státním zastupitelstvím k vykonávání dozoru bude příslušné okresní státní zastupitelství. Nicméně v časové lhůtě (48 hodin) nebylo podle něj možné věc postoupit. Vzhledem k tomu podalo v souladu s § 12 odst. 3 jednacího řádu státního zastupitelství návrh na vzetí do vazby obvodnímu soudu jako úkon, který nesnese odkladu. Obvodní soud, aniž by tuto skutečnost v napadeném rozhodnutí zmínil a aby se s ní vypořádal, o podaném návrhu rozhodl, jak je uvedeno výše.

29. Ústavní soud tedy musel dále posoudit, zda takový postup ob stojí z hlediska ústavních principů a zda nejde o projev nepřipustné libovůle v postupu orgánů činných v trestním řízení, resp. orgánů činných ve věcech mladistvých. Tedy zda se musí vždy – bez ohledu na okolnosti případu (neodkladnost, časová tíseň jiné okolnosti hodné zřetele z hlediska dosažení účelu řízení ve věcech mládeže) – uplatnit kritéria podle § 37 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, který stanoví postupně jako pravidlo pro určení místní příslušnosti a) bydliště (faktické), b) není-li takové bydliště, tak místo zdržování se nebo alternativně místo práce. Teprve poté mají nastoupit pravidla § 37 odst. 2, tedy a) místo spáchání trestného činu a b) není-li zjištěno, tak obvod soudu, kde čin vyšel najevo.

V. b)

K místní příslušnosti soudu rozhodujících o vazbě v časové tísní

30. Po zvážení skutkových okolností posuzované věci dospěl Ústavní soud k závěru, že v posuzované věci nebyly splněny ústavní podmínky pro rozhodování jiného než obecně příslušného soudu, jak je stanoven podle § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

31. Obvodní státní zastupitelství označilo svůj postup za postup v časové tísní, jak mu to v takové situaci v zájmu dosažení účelu trestního řízení umožňuje § 12 odst. 3 jednacího řádu státního zastupitelství, který stanoví, že „*není-li touto vyhláškou stanoveno jinak, státní zástupce, jemuž byl doručen záznam o zahájení úkonů trestního řízení a který se nepovažuje za místně nebo věcně příslušného, učiní veškerá opatření, která nesnesou odkladu, včetně vydání rozhodnutí, jež činí státní zástupce podle trestního řádu při použití operativně pátracích prostředků, která náleží do působnosti státního zastupitelství a ke kterým je oprávněn, tak, aby nedošlo ke zmaření účelu trestního řízení. Jinak postoupí věc k dalšímu řízení státnímu zastupitelství místně a věcně příslušnému. O postoupení věci současně vyrozumí policejní orgán, jenž mu záznam o zahájení úkonů trestního řízení doručil.*“ Toto ustanovení představuje podle Ústavního soudu zvláštní předpis (*lex specialis*) k § 12 odst. 1 a 2 téže vyhlášky, určující obecná pravidla pro určení příslušnosti státního zastupitelství. Dává tedy i místně nepřislušnému státnímu zástupci oprávnění učinit legitimně ty úkony, které nesnesou odkladu, aby nedošlo ke zmaření účelu trestního řízení. V takovém postupu (a jeho právní úpravě) neshledává v obecné rovině Ústavní soud ústavní deficit, neboť uvedená výjimka je vázána na ústavně relevantní účel (potírání trestné činnosti) a je dočasné povahy (platnost pouze po nezbytnou dobu). Možno též poznamenat, že do změny zákona o státním zastupitelství zákonem č. 14/2002 Sb. (vlození § 16b „Stížnost“) Ústavní soud akceptoval postup podle této vyhlášky jako postup srovnatelný s využitím zákonného opravného prostředku v případě průtahů při vyřizování stížností na průtahy v postupu orgánů státního zastupitelství [viz publikované usnesení ze dne 16. 10. 1997 sp. zn. III. ÚS 355/97 (U 16/9 SbNU 445)].

32. V obecné rovině podle Ústavního soudu nelze vyloučit, že by podání návrhu na vzetí obviněného do vazby patřilo mezi úkony podle § 12 odst. 3 jednacího řádu státního zastupitelství, a to tím spíše u projednávání protiprávních činů (§ 1 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže), které jsou předmětem stěžovatelovy trestní věci. Takový postup by však měl být zcela výjimečný, a tímto způsobem je třeba hodnotit i rozhodné okolnosti pro jeho uplatnění. Takový neodkladný úkon obecně nepřislušného státního zastupitelství, který vede v uvalení vazby, lze považovat za ústavně konformní výjimečně pouze v případech, v nichž by ani při nejvyšším úsilí, jaké lze od orgánů činných v trestním řízení rozumně vyžadovat, nebylo možné postoupit včas věc příslušnému státnímu zastupitelství; obvyklé obtíže (např. administrativní povahy nebo předchozí vadný postup) nemohou odůvodnit užití této ústavně konformní výjimky z obecného postupu odůvodnit.

33. Takové výjimečné okolnosti Ústavní soud v posuzované věci neshledal. Jak vyplývá ze zjištěných okolností (vyžádaného spisu a nesporných vyjádření účastníků), musely existovat významné pochybnosti o příslušnosti jednajících orgánů činných v trestním řízení v podstatě od okamžiku zjištění totožnosti stěžovatele. Nejpozději v dopoledních hodinách dne 21. 11. 2021 (stěžovatel byl zadržen ve večerních hodinách dne 20. 11. 2021) kontaktovalo obvodní státní zastupitelství místně příslušné okresní státní zastupitelství, aby jej informovalo o úkonech proti stěžovateli a povaze potenciálních obvinění (následně formálně vznesených). Podle vyjádření obvodního státního zastupitelství k ústavní stížnosti došlo následně ke „shodě“, že další úkony budou prováděny místně nepřislušným státním zastupitelstvím, a to z důvodu rozpracovanosti věci, časové tísně a nemožnosti zpřístupnit spis v databázi ETR. Takové důvody však podle Ústavního soudu k uvedenému postupu neopravňují.

34. Bylo naopak povinností obou státních zastupitelství učinit všechny potřebné kroky k tomu, aby byl případný návrh na vzetí stěžovatele do vazby podán u místně příslušného soudu (a tedy místně příslušným státním zastupitelstvím), kterým byl jedině okresní soud (k ústavně konformní interpretaci § 26 trestního řádu viz nálezn sp. zn. Pl. ÚS 4/14). Na odlišném postupu se přitom nemohou „shodnout“. Vzhledem k tomu, že lhůta pro podání uvedeného návrhu uplynula ve večerních hodinách dne 22. 11. 2021 (tedy více než 24 hodin po první komunikaci mezi státními zastupitelstvími), nelze podle Ústavního soudu uvažovat o zjevné časové tísní. V takové situaci mělo být podle Ústavního soudu místně příslušné státní zastupitelství o všech nezbytných úkonech průběžně informováno (což podle některých částí vyjádření i bylo), aby mohlo následně podat návrh na vzetí stěžovatele do vazby, přičemž je nerozhodné, kdo většinu odůvodnění návrhu fakticky koncipuje. V daném případě pak byla situace pro takový postup o to příznivější, že obě státní zastupitelství sídlí na území Prahy, a tudíž nebylo možné očekávat ani přehnané časové či jiné náklady na přesun osob a věcí (spisů atd.) s delegací spojených.

35. V situaci, v níž se obvodní státní zastupitelství ocitlo, nebylo podle Ústavního soudu možné započít s delegací věci až po úplném prověření všech myslitelných možností stěžovatelova faktického bydliště jako rozhodujícího kritéria k určení příslušnosti. Jakkoliv je chvályhodné, že se orgány činné v trestním řízení této skutečnosti věnovaly důkladně, stalo se toto jejich úsilí v konečném důsledku překážkou uplatnění zákonných postupů a práv obviněného. Tuto překážku před ně přitom nepostavil stěžovatel (např. obstrukcemi) či jiné objektivní skutečnosti, nýbrž pouze jimi zvolený způsob vedení řízení. Podle Ústavního soudu tak v okamžiku, kdy zjistily stěžovatelovo bydliště, přičemž nic tuto skutečnost významně nezpochybňovalo, bylo namístě předat věc místně příslušnému státnímu zastupitelství, anebo přinejmenším postupovat tak, aby místně příslušné státní zastupitelství mohlo věc bezodkladně převzít a podat návrh místně příslušnému soudu. Skutečnosti, které obvodní státní zastupitelství uvádí ve svém vyjádření k ústavní stížnosti (složitost kontaktu s místním orgánem pro sociálně právní ochranu dětí, vyjádření kamaráda, že stěžovatel jezdí do Prahy za příbuznými, případně tam nezřídka zůstává přes noc) nemohly v daný okamžik vést orgány činné v trestním řízení k podloženému závěru, že k (jinak nezbytnému) předání věci nedojde. Bylo tedy povinností orgánů činných v trestním řízení připravovat se na všechny reálné varianty dalšího postupu. Do časové tísně, v níž se na konci řetězce úkonů obvodní státní zastupitelství ocitlo (slovy vyjádření k ústavní stížnosti „stihnutí nestihnutelného“), se tak dostalo především samo svým předchozím nezákonným postupem, což nemůže být ústavně aprobovatelnou výjimkou podle § 12 odst. 3 jednacího řádu státního zastupitelství. Ze zjištěných skutečností nic nesvědčí tomu, že by jiný, předvídanější postup, nebyl možný.

36. Pro úplnost Ústavní soud poznamenává, že důvodem k faktické změně místní příslušnosti nemohou být ani případné nedostatky informačních databází (např. ETR), s nimiž orgány činné v trestním řízení pracují. Zavedením obdobných moderních prostředků pro potírání kriminality má sloužit k posílení principu zákonnosti trestního řízení, včetně ochrany práv obviněných osob, a nikoliv k jejich faktickému oslabení a zkomplikování jejich ochrany. Nedostatky podobných databází (například jejich zneprístupnění mimo pracovní dny) jsou překážkou na straně státní moci, která pak musí hledat způsoby jejich odstranění, anebo přikročení k postupům z dob, kdy podobné nástroje neměly orgány činné v trestním řízení k dispozici, avšak požadavek dodržování zákona platil.

37. Z uvedených důvodů tak dospěl Ústavní soud k závěru, že obvodní státní zastupitelství podalo návrh na vzetí stěžovatele do vazby místně nepřislušnému soudu. Pakliže soud takovému návrhu vyhověl, porušil tím stěžovatelovo právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Toto porušení je pak prohloubeno i tím, že se obvodní soud (ani městský soud) touto skutečností vůbec nezabýval, ač na ni byl státním zastupitelstvím výslovně upozorněn.

38. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadená rozhodnutí obvodního a městského soudu zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona.

39. Naopak důvodnost nemohl přiznat námitkám obsaženým v doplnění ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 14. 4. 2021. V něm totiž stěžovatel brojí proti odlišnému postupu (následnému periodickému přezkumu nutnosti dalšího trvání vazby), jež s vydáním napadených rozhodnutí nikterak nesouvisí. Vzhledem k tomu, že i v tomto doplnění setrval stěžovatel na původním petitu (zrušení napadených rozhodnutí), nemůže takto uplatněná argumentace vést k vyhovění ústavní stížnosti, neboť s ním obsahově nesouvisí. Aby se mohl Ústavní soud zabývat tímto postupem obecných soudů, musel by jej stěžovatel napadnout ústavní stížností s odlišným petitem. Ústavní soud pro úplnost poznamenává, že je mu z úřední činnosti známo, že stěžovatel podal proti tomuto postupu ústavní stížnost, která je evidována pod sp. zn. IV. ÚS 1853/21, a Ústavní soud se tedy bude moci těmito námitkami zabývat až v rozhodnutí o této stížnosti.

40. Návrhu stěžovatele na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem nebylo vyhověno. Ustanovení § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu umožňuje hradit pouze náklady zastoupení, přičemž stěžovatel své osobní a majetkové poměry, popř. jako mladistvý (v době rozhodování soudu) poměry své rodiny, nijak nedoložil, a tudíž neodůvodnil (srov. např. usnesení ze dne 28. 11. 2003 sp. zn. II. ÚS 78/02). Ústavnímu soudu proto nezbylo, než tento návrh zamítnout.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 20. července 2021

Pavel Šámal
předseda senátu

Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy k výrokům a odůvodnění nálezu
ve věci sp. zn. IV. ÚS 677/21

V souladu s § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám odlišné stanovisko k výrokům a odůvodnění nálezu ve věci sp. zn. IV. ÚS 677/21:

Výrok konstatující porušení stěžovatelova základního práva na zákonného soudce, kasační výrok a jejich odůvodnění jsou založeny na závěru, že obvodní státní zastupitelství podalo návrh na vzetí stěžovatele do vazby místně nepřislušnému soudu (bod 37. odůvodnění nálezu), protože Ústavní soud neshledal „výjimečné“ okolnosti, pro které by bylo možné považovat návrh na vzetí stěžovatele do vazby za úkon podle § 12 odst. 3 jednacího řádu státního zastupitelství (body 32. a 33. odůvodnění nálezu). Jsem přesvědčen – na rozdíl od většiny IV. senátu – že tyto okolnosti v posuzované věci existovaly, přičemž odkazuji na podrobné a fundované odůvodnění postupu obvodního státního zastupitelství v jeho vyjádření k ústavní stížnosti. Ústavní soud se přezkumem existence uvedených okolností postavil do role další přezkumné instance, která mu nepřísluší. Z těchto důvodů měla být stěžovatelova ústavní stížnost usnesením odmítnuta pro její zjevnou neopodstatněnost, ev. nálezem zamítnuta pro její nedůvodnost.

Dále namítám, že nález neobsahuje reakci na postup obvodního soudu poté, kdy byl požádán o vyjádření k ústavní stížnosti. Absentuje také vypořádání s pochybnostmi obvodního státního zastupitelství o přípustnosti ústavní stížnosti (body 20. a 21. vyjádření obvodního státního zastupitelství a jejich schématická rekapitulace sub 14. odůvodnění nálezu).

V Brně 20. července 2021

Josef Fiala